ותיפוק ליה דהוה ליה יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם אמר רב לא נצרכה אלא לאסור את שלפניו שלפניו נמי תיפוק ליה דהוה ליה יום שלאחר ר"ח [א]ר"ח דאורייתא ודאורייתא לא בעי חיזוק דתניא [ב]הימים האלה הכתובין במגילת תענית אסורין בין לפניהם בין לאחריהם שבתות וימים טובים הם אסורים לפניהן ולאחריהן מותרין מה הפרש בין זה לזה הללו דברי תורה [ג]ואין דברי תורה צריכין חיזוק הללו דברי סופרים [ד]ודברי סופרים צריכין חיזוק ותיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם א"ר אשי גדליה בן אחיקם דברי קבלה הוא ודברי קבלה כדברי תורה דמו מתיב רב טובי בר מתנה [ה]בעשרים ותמניא ביה אתת בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מאורייתא שגזרה המלכות [ו]גזרה שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות מה עשה יהודה בן שמוע וחביריו הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא אחת שכל גדולי רומי מצויין אצלה אמרה להם בואו והפגינו בלילה הלכו והפגינו בלילה אמרו אי שמים לא אחיכם אנחנו ולא בני אב אחד אנחנו ולא בני אם אחת אנחנו מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרין עלינו גזירות קשות וביטלום ואותו היום עשאוהו יום טוב ואי ס"ד בטלה מגילת תענית קמייתא בטול אחרנייתא מוסיפין וכי תימא הכא נמי בזמן שבית המקדש קיים והא יהודה בן שמוע תלמידו של רבי מאיר ור"מ בתר הכי הוה [ז]דתנן [ח]כלי זכוכית שניקבו והטיף לתוכן אבר אמר [ט]רשב"ג יהודה בן שמוע מטמא משום ר"מ וחכמים

וחכמים

רש"י

ותיפוק ליה כו'. אי בית המקדש הוה קיים בלאו הכי הוי יום טוב דהיינו צום גדליה וקריא רחמנא מועדים טובים בזמן הבית: **לא נצרכה.** הא דהדר קבעוה במגילת תענית על דבר זה אלא לאסור אתמול גם הוא בתענית כדאמרינן לקמיה הימים האלה הכתובים במגילה הם ולפניהם ולאחריהם אסורין: **ראש חדש.** מועד דאורייתא: **ודאורייתא לא בעי חיזוק.** לאסור לפניו ולאחריו אבל ימי מגילת תענית דרבנן וצריכין חיזוק כי היכי דלא ליתי להתענות בי"ט עצמו: **יום שלפני כו'.** וההוא לאו דאורייתא הוא ובעי חיזוק: **בעשרין ותמניא ביה.** באדר קאי במגילת תענית: **דלא יעידון מן אורייתא.** שלא יצטרכו לנתק עצמן מן התורה: **הפגינו.** צעקו בשווקים וברחובות כדי שישמעו השרים וירחמו עליכם: **אי שמים.** כלומר למען הקב"ה: **ורבי מאיר בתר חורבן הוה.** כמה דורות דהא בימי רבן יוחנן בן זכאי חרב הבית ור' אליעזר תלמידו היה ור' עקיבא תלמידו של ר' אליעזר כדאמרינן בשלהי ארבע מיתות (סנהדרין דף סח.) ור' מאיר תלמידו של ר"ע כדאמרי' בפרק קמא דעירובין (דף יג.) כל מקום שאתה מוצא משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר' עקיבא אינו אלא ר' מאיר: [י]**דתנן כו'.** ר' יהודה בן שמוע תלמידו של ר' מאיר הוה: **כלי זכוכית שנקבו.** שנטמאו ונקבן לטהרן מטומאתן: **אבר.** עופרת לסתום את הנקב: **יהודה בן שמוע מטמא.** לומר שחזרו לטומאתן ישנה ואע"פ שלא נגעו שוב בטומאה ואע"פ שאין כלי זכוכית חוזרין לטומאתן ישנה כדאמר בפ"ק דשבת (דף טז.) שלא גזרו חזרת טומאה ישנה אלא בכלי מתכות הני נמי הואיל והאבר מעמידו ככלי מתכות דמו דהכל הולך אחר המעמיד:

וחכמים

תוספות

ותיפוק ליה דהוה ליה יום שנהרג גדליה בן אחיקם. שהוא לששון ויום טוב בזמן שבית המקדש קיים ולמאן דאמר [כ][לא] בטלה מגילת תענית היינו לאחר חורבן: **אסורין** בין לפניהם בין לאחריהם. היינו להתענות אבל בהספד מותר כדמוכח בפרק סדר תעניות כילד (תענית דף יז:) דתניא מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למספד בהון ופריך נימא מתרי בניסן ור"ח גופיה אסור ומשני לאסור יום שלפניו דמשום ר"ח דאורייתא לא מתסר דלא בעי חיזוק ותו פריך ותיפוק ליה דהוה יום דבתר עשרים ותמניא באדר ומשני לה רב [ל]אשי כל שלאחריו בתענית אסור בהספד מותר וזה הואיל ומוטל בין שני י"ט עשאוהו כי"ט עצמו משמע דאי לאו הכי לא הוה נאסר בהספד אע"ג דהוא יום שלפני ר"ח ירחא דניסן דאיתוקם תמידא דלא למספד ולאו דווקא נקט רב אשי כל שלאחריו דהוא הדין כל שלפניו בהספד מותר אלא משום דקאי אשל אחריו נקטיה ויש לדקדק מתוך כך דהא דקתני שבתות וימים טובים הם אסורים לפניהם ולאחריהם מותרין בתענית איירי ואתאי הך ברייתא כר' יוסי דאמר בסוף בכל מערבין (עירובין דף מא. ושם) דע"ש מתענה ומשלים אע"ג כרבנן ובלא השלמה וא"ת אי בלא השלמה אפי' בי"ט עצמו שרי כדמוכח התם דאמר ר' אלעזר בר צדוק אני הייתי מבני סנאב בן בנימין וחל ט"ב להיות בשבת ודחינוהו עד לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שי"ט שלנו היה וי"ל דשאני ט' באב דחמיר תדע דהא קאמר התם שאני יום טוב דדבריהם הואיל ומתענין בו שעות משלימין בו ערבית והכא אסרינן בין לפניהם בין לאחריהם אלא התם בט' באב דחמיר והא דמייתי התם ראיה מתשעה באב שחל להיות בע"ש דאמר ר' יוסי מתענה ומשלים אבני בי רב דיתבי בתעניתא במעלי שבתא דשרי לאשלומי אף על פי שחלקו בין שאר תעניות לתשעה באב מכל מקום מייתי שפיר דלא חשיב תענית מה שנכנס לשבת כשהוא מעונה דהא שבת דומה תשעה באב ואם היה חשוב תענית היה אסור אלא ודאי לא חשיב כמתענה בשבת ואם כן אף בתענית יחיד מותר נמי להשלים: **הא** ר' יהודה בן שמוע תלמידו של ר' מאיר. תימה בפ' סדר תעניות כילד (תענית דף יח.) פריך עשרים ותשעה נמי מאי איריא דהוה ליה יומא מקמי דאיתוקם תמידא תיפוק ליה דהוה ליה יומא דבתר עשרין ותמניא מאי קושיא היא דאיתוקם תמידא זה היה בזמן שבית המקדש קיים ועובדא דעשרים ותמניא היה בימי ר' יהודה בן שמוע תלמידו של ר' מאיר וי"ל [א] דמ"מ רבי שסדר המשנה לא הוה ליה למתני מריש ירחא דניסן כיון דבימיו היה שלא לצורך: **יהודה** בן שמוע מטמא וכו' וחכמים מטהרין. תימה אמאי מטהרין לכל הפחות ליטמא משום כלי זכוכית שגזרו עליו טומאה כדאיתא בפ"ק דשבת (דף טו: ושם) ופי' בקונטרס דלענין טומאה ישנה פליגי יהודה בן שמוע מטמא לומר שחזרו לטומאתן ישנה אע"פ שלא נגעו בשום טומאה ואע"פ שכלי זכוכית אין חוזרין לטומאתן ישנה כדאמרינן בפ"ק דשבת (שם טז.) שלא גזרו חזרת טומאה ישנה אלא בכלי מתכות הני נמי הואיל והאבר מעמידו ככלי מתכות דמו דהכל הולך אחר המעמיד וחכמים מטהרין דעיקרו כלי זכוכית הן ולא אזלינן בתר מעמיד כן פי' הקונטרס וקשיא כיון דטומאה קדמה לאבר מה מועיל הטפת אבר לבסוף עוד פי' בקונט' לשון אחר ר' יהודה בן שמוע מטמא כדין כלי מתכות דאורייתא אם נגעה בהן טומאה דהכל הולך אחר המעמיד וחכמים מטהרין מטומאת כלי מתכות דאורייתא אלא משום טומאת כלי זכוכית דרבנן ולפירוש זה קשיא לשון מטהרין דמשמע מטהרין לגמרי ורבינו שמואל פירש דפליגי בהא אי הטפת אבר חשיב סתימה מעלייתא או לא ובפ"ק דשבת (שם) כתוב ור' מאיר היא דאמר הכל הולך אחר המעמיד גריס רבינו שמואל ר' מאיר היא ותו לא ולא גרסינן הכל הולך אחר המעמיד ולא יתכן כדמוכח בסוף תוספתא דכלים דתניא כוס של אבן שנקב והטיף לתוכו אבר ר' יוסי משום ר' יוחנן בן נורי אומר טמא משום כלי זכוכית רבי שמעון בן גמליאל אומר יהודה בן שמוע היה מטמא משום ר' מאיר משמע בהדיא כלשון אחרון שבקונטרס ורבנן היינו ר' יוחנן בן נורי ולא לגמרי מטהרין אי נמי רבנן דהכא אית להו בכלי אבן כר"מ דמטמא ככלי מתכות והא דלא מטמאין בכלי זכוכית משום כלי מתכות כמו בכלי אבן משום דכלי אבן לית ליה טומאה אוקמוה אטומאת כלי מתכות אבל כלי זכוכית שיש להם טומאה בעולם לא רצו לשנותן מטומאתן וריב"א פי' דחכמים מטהרין לגמרי משום דכלי זכוכית ככלי חרס דמו כדאמרינן פ"ק דשבת (דף טו:) ותניא בתוספתא דכלים (בב"ק) בפרק שני דכלי חרס שטהר שעה אחת אין לו טומאה לעולם ולא יתכן נמי פירוש זה כדמוכח בסוף תוספתא דלאו לגמרי מטהרין כדפרישית ועוד א"כ מנא ליה דטעמא דר"מ משום דהכל הולך אחר המעמיד דלמא משום דלית ליה ההיא סברא ואפי' נסתם בזפת היה מטמא דבהדיא פליגי עליה בתוספתא דכלים פרק מחט וטבעת ועוד דרבנן לא אמרי הך סברא אלא בחתיכת חרס שפרשה מן החבית ויש בה כשיעור ונקבה וסתמה בזפת ולא בכלי שלם שנקב וסתמו כמו שפירש [בתוספתא] דפרק ב' דכלים[מ] ועוד דהא לא קיימא מסקנא הכי בפ"ק דשבת (טז.) דמסקינן הואיל ונשברו יש להם תקנה ככלי מתכות דמו:

מימות

רבינו חננאל

ואקשינן אם בזמן שהיה הבית קיים ג' בתשרי הוא יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם, והוא אחד מן הארבע צומות שכתובין בהן יהיו לבית ישראל לששון ולשמחה ולמועדים טובים, והנה הוא עצמו יום טוב היה באותה העת, מה הוסיפו בו. ופריק רב לאסור היום שמוקדם לג' בתשרי והנה יום שנים בתשרי גם הוא אסור בתענית, שצום גדליה אינו אסור בתענית יום שלפניו, שהוא מדברי קבלה והם מדברי הנביאים, ודברי קבלה כדברי תורה דמו, וא[י]ן[ן] צריכין חיזוק, כדבעינן למימר לקמן, שכל דבר שהוא אסור בתענית (בין) [בו] מדאורייתא, כגון שבתות וי"ט וכן ר"ח מותר להתענות לפניהן ולאחריהן ואינו אסור אלא אותו היום בלבד. ומה (שקרעו) [שקבעו] חכמים יום טוב, אסור להתענות לפניהם ולאחריהם, לפיכך הוצרכו לקבוע ג' בתשרי יום טוב דרבנן לאסור היום שלפניו בתענית, כדתניא הימים האילו הכתובים במגלת תענית אסורין בין לפניהם בין לאחריהם, שבתות וימים טובים, הן אסורין, לפניהם ולאחריהם מותרין, ומה הפרש כול'. ואסיקנא ודברי קבלה כדברי תורה דמו. תוב אותבינן מהא (בכ"ד) [בכ"ח] באדר אתת בשורתא טבא ליהודאי דלא יעידון מן אורייתא כול', ואותו היום עשאוהו יום טוב. וכי תימא הכא נמי בזמן שבית המקדש הוה, והא על ידי יהודה בן שמוע בטלה הגזרה, ויהודה בן שמוע תלמיד דר' מאיר הוא, דתנן כלי זכוכית שניקבו והטיף לתוכו אבר. פיר' סתם הנקבים באבר ואין המשקין שבתוכן שותתין מן הנקבים ההם, שכבר נסתמו באבר שהטיף לתוכן. יהודה בן שמוע משום ר' מאיר מטמא, דסבר כלים שלימין הן.

מסורת הש"ס

א) [עי' יעב"ץ והג' חשק שלמה], ב) תענית יח:, ג) [יבמות פה:], ד) [שם], ה) תענית יח., ו) [בכ"י: מלכות הרשעה שמד על ישראל], ז) [נ"ל דתניא], ח) שבת טו: ע"ש, ט) י"נ רשב"א, י) נ"ל דתניא, כ) רש"א, ל) [צ"ל אפי'], מ) שפירשתי בפ"ב דכלים כצ"ל וכוונת התוס' למ"ש הר"ש בפ"ב דכלים.

* * *

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוס' ד"ה הא רבי יהודה וכו' דמ"מ רבי וכו'. נ"ב עיין תענית דף כא ע"א רש"י ד"ה דבי ר"מ ור' אושעיא וכו' ודו"ק:

* * *

מוסף רש"י

דלא יעידון. שלא יהו צריכין ליבטל מתלמוד תורה שגזר עליהן שלא יעסקו בתורה (תענית יח.). והפגינו. צעקו, כך מתרגמינן בתהלים כל לשון שועה וצעקה לשון פגיעה (שם). אי שמים. אהה ה', להקב"ה היו צועקים על אותם שגזרו עליהם גזירות קשות והיו אומרים להם לפני הקב"ה וכי לא אחיכם וכו' (שם). מטמא. ולא אמרינן בטיל ליה מתורת כלי כשאר כלי חרס הנשבר, דקסבר הלך אחר המעמיד ותורת כלי מתכות עליו (שבת טז.).